

Studijski boravak na The University of Western Ontario (London – Ontario, Canada)

Na prijedlog i poziv Prof.dr. Johna Morgana, dekana King's Collega koji se nalazi u sklopu Sveučilišta u Zapadnom Ontariu sudjelovale smo tijekom svibnja 2002. godine na edukaciji o smrti i žalovanju. Tih dana na King's Collegu provodi se i Dvadeseta međunarodna konferencija o smrti i žalovanju – «Tuga tijekom života; kako se nositi s boli, tugom i gubitkom u vremenima promjena». Konferencija je bila namjenjena različitim profilima stručnjaka koji se u svakodnevnom radu susreću sa smrću, gubicima i tugom, te stresom i traumom, tj. liječnicima, psiholozima, socijalnim radnicima, policajcima, medicinskim sestrama, vozačima hitne pomoći, vatrogascima, duhovnicima, radnim terapeutima, učiteljima i volonterima koji rade s osobama u kriznim životni situacijama. Kao predstavnice Hrvatskog društva za hospicij/palijativnu skrb HLZ-a, a u vlastitom financijskom aranžmanu Konferenciju i edukaciju su pohađale socijalna radnica i liječnica. Konferenciji je nazočilo tristotinjak sudionika iz cijelog svijata. U periodu predkonferencijskog razdoblja eminentni stručnjaci s toga područja radili su na dopunama Deklaracije o pravima umiruće osobe i izradi drugih dokumenata, prijedloga i zaključaka. Sama Konferencija obilovala je predavanjima i radionicama vrlo različitih tema. O mnogim temama unas se nikada javno nije govorilo, niti se zamjećuje njihova potreba i/ili problematika.

Za prigodu ovog izvješataja izdvajamo pojedina predavanja i radionice, te posebnosti njihova sadržaja:

U predavanju *Bit žalovanja: Smrt i potraga za trajnom ljubavlju* potvrđujemo već poznatu spoznaju da bismo nekoga izgubili, prvo ga trebamo imati. Bez dobre simbioze, nema ni dobre separacije. Oni koje volimo ostavljaju nam svoje emotivno nasljeđe, a mi im dajemo mjesto u našim srcima. *Odrastanje kroz nerazrješene gubitke* govori o transgeneracijskom prijenosu emocija i strategijama za dovršenje nedovršenog žalovanja. *Odučivanje (suprotno od učenje) naših predrasuda kako bi pomogli ožalošćenom* upućuje nas na to kako reagirati, a ne povrijediti osobu u žalovanju. *Izliječiti prvo sebe* upozorava nas i podsjeća na nužnu stabilnost osobe terapeuta koji radi s tugujućim i stalno profesionalno i osobno samorazumijevanje kako bi zaista pomagali drugima, a ne “pomažući” drugima liječili sebe. *Iskustva nacionalne mreže podrške: adolescenti koji se susreću s gubitkom i žalovanjem* prezentira žalovanje putem Interneta. Mladima na raspolaganju stoji nekoliko www stranica na kojima mogu naći specifičnosti procesa žalovanja, stalnu poršku i postavljati pitanja. *Učenje kroz mudrost i Obitelj u žalovanju* dali su prikaz umiranja i žalovanja kroz različite kulture uz širok spektar vizualnih i poetskih izražaja: slika, skulptura, narodnih običaja, Shakeaspeareove poezije i japanskih haiku stihova. *Molim vas nemojte me isključivati: želim živjeti puni život* odnosi se na žalovanje osoba s poteškoćama u razvoju. Postavlja se pitanje da li ih se treba isključiti iz rituala žalovanja, da li im time pomažemo ili ne. Raspravlja se o žalovanju roditelja nakon gubitka invalidnog djeteta i poteškoćama s kojima se roditelji susreću nakon rođenja invalidnog djeteta, s obzirom na suočavanje s činjenicom “kako njihovo dijete nikad neće biti ono dugo očekivano dijete iz snova”. *Intrapsihička i interpersonalna prilagodba nakon smrti supružnika* govori o rekonstrukciji života nakon smrti. *Suočavanje s gubitkom, traumom i žalovanjem na radnom mjestu* odnosi se na pomoć i

podršku zaposlenicima prilikom smrti zaposlenika (člana kolektiva), psihosocijalne pomoći kad zaposlenik doživi smrt (gubirak) bliske osobe odnosno kad se radno mjesto ili čitav odjel, sektor uslijed organizacijskih promjena gasi (zatvara). Radi se na boljem razumijevanju strategija koje npr. udovice i udovci odnosno tugujući koriste da bi se prilagodili novim osobitostima življenja. *Briga za ožalošćene roditelje koji su iskusili gubitak djeteta u trudnoći ili tek novorođenog djeteta* upozorava da kad novorođenče umre roditelji su očajni, a njihova tuga često nije prepoznata kao značajna od strane društva. Navode specifične grupe za podršku i žalovanje, kao i obavijesti o smrti bebe koje se dostavljaju najbližim srodnicima, te te vrlo pažljivo birane diskretne oznake (etikete) koje se stavljaju na ulazna vrata obiteljskih kuća ožalošćenih koje poručuju da je obitelj u žalovanju, da ih se ne smeta i mole za mir i razumijevanje. Neizbježno se nameće i tema *Opstanka braka nakon smrti djeteta* koja podsjeća na potrebu strpljenja, međusobnog razumijevanja i pažnje kako bi se tužni događaj ugradio u životno iskustvo i nastavilo živjeti. Značajna pažnja daje se *Budućnosti terapije umjetnošću* dakle, pomoći kroz i putem plesa i pokreta, kreativnih likovnih, glazbenih, poetskih i drugih radionica. *Dvojni život gubitaka: žalovanje homoseksualaca za članovima obitelji porijekla i obitelji odabira* ukazuje na činjenicu da homoseksualci gotovo čitav život provode prilagođavajući se nadzorima i predrasudama društva u vezi svoje spolne orijentacije. Neriješene reakcije na površini njihovih životnih stilova utječu na doživljaj smrti bioloških i odabranih članova obitelji. Odnos prema umrlom i procesu žalovanja ovisi o stupnju bliskosti i podržavanju ili prihvaćanju osobnog izbora. *Policijski časnici govore iz rovova* prikauje svjedočenje policajaca o tome kako se nose s osobnom napetošću i tugom, te napetošću i tugom drugih ljudi. *Bratstvo vatrogasaca – prijateljsko žalovanje* podsjeća na terorističke

napade na New York i pomoć i samopomoć vatrogasaca. *Iskustva starijih žena kod smrti starijih roditelja* iznosi problematiku odgovornosti i brige za drugoga (starijeg roditelja) kad si i sam već u starijoj životnoj dobi, na izmaku snaga, te poistovjećivanju sa skorom osobnom smrću. *Zamjena gubitka krađom* navodi učestalost pojave sklonosti građi kod mladih adolescentica nakon gubitaka razne vrste i uzročnosti. *Pogled na um kriminalca* podsjeća na etička i emocionalna pitanja i probleme žalovanja kod osoba osuđenih na smrt ili doživotni zatvor. Konferencija završava zajedničkom izradom oltara gdje je svatko od sudionika napisao ime svoje drage osobe koja je umrla, kojoj je misa posvećena i zajedničkom molitvom uz svijeće i geslo *Molitva za vrijeme žalovanja: moli kako možeš, a ne kako ne možeš*.

Obišle smo nekoliko manjih hospicija smještajnog kapaciteta do 10 osoba u kojima rade i volontiraju osobe raznih pomagačkih profila, te Centar za dugu terminalnu skrb St. Mary i bolnicu St. Joseph. Posjetile smo i školu za socijalne radnike, te Sveučilišnu bolnicu i medicinski fakultet. Sveučilišna bolnica vrlo suvremeno je opremljena i ekipirani mnogim multidisciplinarnim timovima. Prema bazičnim profesijama najviše smo boravile na odjelima psihološke pomoći i socijalnog rada, te na hitnom prijemu pacijenata. Uz liječnike, dosta važnosti u skrbi za pacijenta pridaje se i drugim profesijama. Postoji mnogo savjetnika/terapeuta za razna područja koji rade s pacijentima i njihovim obiteljima, fizikalnih i radnih terapeuta, njegovatelja i civila volontera. Prisutan je cjelovit somatski, psihološki, društveni i duhovni pristup pacijentu. Posjete nemaju vremenski ograničen rok bivanja uz svog člana, poželjne su i preporučljive. Postoje posebni smještajni kapaciteti za članove

obitelji čiji se oboljeli član nalazi u bolnici. Svi stručnjaci su oboljelom i članovima obitelji stalno na raspolaganju, u komunikaciji su vrlo ljubazni i pristupačni. Pojam darivanja velikih poklona ili direktna materijalna davanja kod njih su nepoznanica. Svatko radi svoj posao, redovito surađuje s ostalim članovima tima i za učinjeno je odgovarajuće plaćen.

Uz širenje profesionalnih iskustava i spoznaja, djelovale smo i na turističkom planu. Osobito nas je dojmilo Ontarijsko jezero i Slapovi Niagare. Ovo profesionalno i turističko putovanje ostat će nam u iznimnom sjećanju. Zahvaljujemo našim obiteljima na materijalnoj podršci. Razmišljamo o slijedećem prekoceanskom edukacijsko-turističkom putovanju.

mr.sc. Daša Poredoš, dipl.socijalni radnik i Branka Pirija, dr.med.

Hrvatsko društvo za hospicij/palijativnu skrb HLZ-a